

AZ UTOLSÓ TALÁLKOZÁS

Írta Gertrud von Le Fort

Amikor a mélyen lefátyolozott marquise eljutott a templomhajó közepéig, hirtelen nem tudott továbbmenni. Kimondhatatlan borzadás fogta el. Érezte a tabernákulumból kiáradó szeretet finom, fenséges hatalmát, de tudta: ha csak egyetlen lépéssel is továbbhaladna, szétmorzsolná a szeretetnek ez a mennyei ereje. Bénultan állt ott néhány pillanatig, azután elhatározott kísérletet tenni, hogy mintegy átlépjen a saját rémületén. De már észrevette, hogyan rándul valami furcsa görcsbe a teste, — ez a mozdulat teljesen független volt máskülönbön oly hatalmas akaratától — ugyanabban a percben eszébe jutott a maga idejében annyit emlegetett megszállott louduni nő. A megnevezhetetlen rémület mozdulatával dobta le egy oldalsó padra a viaszgyertyát, amelyet az oltáron szándékozott feláldozni iménti megmeneküléséért. Mindjárt utána heves kísértése támadt, hogy megint elvegye a gyertyát és ezer darabra törje. Mert a megmenekülés, amelyért ide akarta hozni, tulajdonképpen családást jelentett. Bensejében ott reszketett még az imént kiállott rettenetes beszélgetés emléke azzal az emberrel, akit sok éven át hatalmában tartott, és aki most kérésselhetetlen bírója lett, és mint bíró kivonta őt minden földi törvénykezés hatalma alól. A marquise érezte: valójában nem, hogy megmenekült volna, hanem elveszett! És most az a borzadály, amelyet lelke a tabernákulum előtt érzett, erőt vett rendkívüli értelmű szigorú világosságán. Tudatos félelem rázta meg fejétől a talpáig, sokkal mélyebb és rettenetesebb annál, amit még néhány órával ezelőtt a földi bíró gondolatára kiállt. Úgy tűnt neki, mintha csak most került volna igazán az igazi, kikerülhetetlen törvény elé, mikor biztos volt abban, hogy a földitől megmenekült; vagy méginkább: mintha ez a törvény máris ítéletet mondott volna fölötte. Hallotta, amint világosan és pontosan kiejti ezeket a szavakat: „Kárhozott vagvok, mindörökre kárhozott!” De mint testének görcse, éppenúgy ezeknek a szavaknak kimondása sem állt semmi összefüggésben akaratával. Saját hangja idegennek tűnt önmaga előtt, mintha valaki másé lenne, vagy akarata ellenére préselné ki a szavakat. Megint a louduni megszállottra kellett gondolnia! Tébolvult kétségbeesés vett rajta erőt. Tudta, hogy a kárhozat ítélete, amelyet az imént kiejtett, végleges, hogy számára nincs többé feloldozás, nincs bünbánat szentsége, amely visszaadhatná ártatlanságát — éppenúgy nem járulhat hozzá többé, mint az oltárhoz. A puszta gondolatra is testének ugyanazt a rémítő felágaskodását érezte, mint az oltár előtt. „Elkárhoztam, — ismételte az idegen hang, amely hatalmába kerítette, — mindörökre elkárhoztam!” Úgy érezte, valami emberi lénybe kell kapaszkodnia, hogy megmeneküljön a démonának való kiszolgáltatottságtól. De — tudta — ez sem adatott meg neki. Szörnyű titkának kevés tudóját királyi parancs mindörökre eltemette Vincennes hallgatag börtöneiben. Titka megsemmisült e világ számára. Csak egyetlen lény tudná még talán megérteni, egyetlen lény érthetné meg annak magányos sikolyát, akin azt az igazságtalanságot követték el, hogy megkegyelmeztek neki, olyasvalaki, aki már kívül áll e világon. De hol lehet ilyet találni? A marquisenak csak egyetlenegy jutott eszébe. Mindjárt azután ráeszmélt, hogy abban a templomban van, amelyben Párizs javasasszonyai szoktak találkozni klienseikkel. Egy pillanatig azt hitte, érzi egy bizonyos por illatát, amelyet azok a kezébe nyomtak. Aztán eltökélten megfordult, a templom kijáratához sietett és megparan-

csolta kívül várakozó hintója kocsisának: vigye a sarutlan kármeliták kolostorához.

Már erősen esteledett, mikor célhoz ért. A portás nővér a tolóablaknál kelleetlenül nézett a kései, mélyen lefátyolozott vendégre, aki az isteni könyörületességről nevezett Luise nővért kérte.

— A beszédszoba — mondta — már zárva van, ma már nem fogadnak látogatót.

— Éppen ezért óhajtom ezt a beszélgetést, — válaszolta a marquise, — tanúk nélkül szeretnék beszélni a tisztelendő nővérral.

Az apáca az ablaknál jogos bosszúságot érzett. — Nagyon jól tudja, asszonyom, hogy a rendi szabály nem enged kivételt — mondta vonakodva.

— Igen, tudom, — válaszolta a marquise, — de az ügy, amely miatt jövök, igazolja a kivételt.

— Milyen hölgy követelhetne ilyen kivételt a kolostori rend alól — kivéve a királynőt, magas pártfogónkat? — kérdezte a portás nővér, miközben készült leengendi az ablakot.

A marquise, aki még mindig fuldokló vággal kíváncskozott egy emberi lénybe kapaszkodni, összeszedte egész felsőbbtségét.

— Igen, melyik hölgy merészelné ezt követelni — a királynén kívül? — ismételte; mintha diadal csendülne meg a hangjában, titokzatosan és egyben titkot megsejtően. A nővér a portán összeresztet, megértette, ki áll előtte: így csak egy asszony beszélhetett egész Párizsban! Egészen megrémülve, szavát vesztve kísérte a lefátyolozott hölgyet a beszédszobába. Aztán sietett először is a főnöknőt tudósítani a csodálatos vendégről.

Néhány perccel később az Isteni Könyörületességről nevezett Luise nővér ott állt lelki anyja előtt. A főnöknő diszkréten, de határozottan közölte vele: Párizsban azt rebesgetik, hogy a király eltaszította mindenható kegyencét. Nyilvánvaló, hogy most vigaszt és segílyt keresve kívánczik egykori vetélytársnője után, akit annyiszor és oly súlyosan megsértett.

— És most, leányom, — fejezte be a tisztelendő anya, — most járjon Istennel, hogy segíthessen a boldogtalannak. Változtassa át ellenfele egykori diadalát az Isteni Könyörületesség diadalává, amelynek a nevét viseli, és fogadja ehhez lelki anyjának áldását. Sőt megadok önnek minden szabadságot erre a beszélgetésre, hogy ellenségét segítse; ne tagadjon meg tőle semmi vigaszt, ami lelke megmentésére szolgálhat. Felejtsen el minden sértést, amit egykor elkövetett ön ellen. Eljött az igazságosság nagy órája, amelyet Isten adott meg önnek. Saját diadalának órája lesz ez, mert nincs nemesebb bosszú, mint jót tenni az ellenséggel.

Eközben a marquise türelmetlenül várakozott a beszédszobában, amelybe a portás nővér vezette. A szoba, a Kármel stílusának megfelelően, rideg és szegényes volt. Csak az egész szélességében keresztülfutó rács mutatta a nemes kovácsoló művészet bájosan összefonódó pálcikáit. A fal egyetlen ékessége egy feszület volt, alatta örökmécs csöndes fénye égett. Könnyű templomi tömjénillat lebegett a hűvös, zárt levegőben a közeli kápolnából, nem erősebben, mint a kert fala fölött kiáradó finom rózsailat.

A marquise helyet foglalt a látogatóknak odakészített szerény zsámolyok egyikén, de nyomban felugrott megint, és nyugtalanul járkált föl-alá a szobában, mintha fullasztaná ez a hűvös, könnyű tömjénillattól terhes levegő, ez a más, szinte már túlvilági levegő. Pedig hát ez volt az, amit fölkeresni vágyott.

Eltartott egy ideig, míg a kármelita nővér megjelent a rács mögött. Zajtalan szandálban lépett be, fejét könnyedén meghajtva, kezeit a széles skapuláré alatt összekulcsolva; a vastag fekete fátyol a rendi szabály szerint egészen eltakarta arcát.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus — mondta egy halk, szinte aggasztóan szelid hang. A rácson túl várakozó — ő sem emelte föl a fátylát — különös módon semmi választ nem adott, mintha a várva-várt lény üdvözlete hirtelen elakasztaná a hangját. Mély hallgatás támadt. Még mielőtt egyetlen szó is elhangzott volna, rendkívüli változás történt. A kármelita is nyilvánvalóan valami mást várt, elkezdett reszketni, rendi ruhájának skapuláréja alatt összekulcsolt kezei kioldódtak és ernyedten lehanyatlottak. A lefátyolozott nő a rácson túl föllélegzett. Mintha ezeknek a védtelen kezeknek megpillatására hirtelen eltűnnék jövetelének oka, ez a rettenetes ok. Ó, veszedelmes volt megmutatni ezeket a keskeny, remegő kezeket, veszedelmes volt megpillantani őket! Éppen így reszkettek egykor ezek a kezek, amikor tulajdonosukat arra ítélték, hogy földíszítse őt, a sugárzó vetélytársnőt. A szűk kolostortérség hirtelen mintha rajta az emlékezés az egykori vetélytársnő múlt, és áttört a szigorú rács pálcikáin. Felcsillantak egy asszony könnyei, akit nem szerettek többé, de a másik, diadalmaskodó nő gyémántjai is. A marquise úgy érezte, könnyebben lélegzik; mintha hirtelen lehullana róla jövetelének oka, az egész borzalmas történet, ami erre bírta, olyan hatalmasan uralkodott el rajta az emlékezés az egykori vetélytársnő megpillantásakor. Egészen közvetlenül toltul föl benne a bizonyosság: soha, sohasem venné magára azt a megalázkodást, hogy megtegye egykori vetélytársának azt a vallomást, amiért tulajdonképpen idejött!

Eközben a kármelita védtelen kezei még hevesebben reszkettek, ő igen, veszedelmes volt ezeket a keskeny, gyámoltalan kezeket megmutatni, láttukra ismét föltámadtak a marquise rossz szellemei. Az apácának hirtelen úgy tűnt, hogy ez az asszony nem úgy jön hozzá, mint lelki anyja hitte, hajszoltan, vigasz és kiengesztelődés után epedve, hanem azért jön, hogy mégegyszer megünnepelje egykori diadalát. Nem, nem az egykorit, inkább a nagyon is mostanit! És a marquise most már fölemelte a fátylát is, a kármelita látta egykori vetélytársnőjének jóllismert arcát, amely még mindig szép volt, mint egy pompás, nagyon is pompás, de illattalan virág, alig érintette meg az évek nyoma, győzelme biztos tudatában mosolygott, akár egykor, amikor így hívták az udvarnál: „a dicsőséges”.

— Emlékszik-e még arra, La Vallière asszony, aki elé olyan sokszor tartotta a tükröt, mikor csinosította? — kérdezte a fátylát levett látogató. Mintha csak legetetné a szemét a másik csodálkozásán, úgy szürcsölné fel ezt a csodálatot, mint valami mámorító illat, éppen úgy, mint egykor! Nem, semmi, semmi nem múlt el, semmi sem múlhat el soha, minden, mindörökké kiolthatatlanul jelenlevő marad!

Az apáca keresztbetette mellén a karját.

— Hogyne ismerném, Montespan asszony — viszonzta szelíden, — az idő nem merészkedett nyomot hagyni szép arcán. Szívesen tartaná a tükröt ez elé az arc elé, mint régen, de ezért nemigen keresett volna föl egy szerzetesnőt. Mit tehetek hát önért, nincs más kívánságom, mint szolgálatára lenni.

Finom fölény érződött ezeknek a szavaknak szelídségében; a szerzetesnő ugyan egy pillanatra sem volt tudatában ennek a fölénynek, a marquiset azonban leírhatatlanul fölizgatta. Ó, milyen jól ismerte még ennek az oly érzékeny és sebezhető léleknek mégis oly megfoghatatlan

hozzáférhetetlenségét! Milyen pontosan emlékezett erre az enyhe elvirágzottságában és bánatosságában tulajdonképpen megindító arcra, amelyet oly gyakran próbált hiába bosszúpírba és könnybe borítani. Ma is ellenállhatatlan vágyat érzett erre! És most ismét a múlt eseményei rontottak a szobába, rég elhangzott szavak csendültek föl, mintha mindörökké jelenné lettek volna, mintha a királyi terem minden gyertyája fölsugároznék, hogy megvilágítsa azt a könyörtelen jelenetet, amelyről a kármelita nővér azt hitte, örökre kitörlődött emlékezetéből, és mégis feledhetetlennek bizonyult napjai végéig!

Megint látta a marquiset a király hálótermében, amint saját kezével vetközteti le, látta önmagát, amint odanyújtja neki csipkével dúsan díszített hálóköntösét. El akart menekülni, mielőtt a király belép, de hiába könyörgött a szemével vetélytársnőjének azért a kegyért, hogy bocsássa el, az maradni kényszerítette egészen — igen, egészen addig a szörnyű pillanatig, amikor a fájdalomtól és szégyentől már menekülni sem tudott. Kintől merev szemmel nézett a királyra, néhány másodpercig úgy tűnt, mintha annak szeme válaszolni akarna neki. De a marquise csengő hangja máris kettévágta ezt a választ.

— Adja hát oda La Vallière asszonynak legalább a kiskutyáját, hadd becézze, — hallotta remegő vetélytársnője ezt a hangot, — adjon hát neki is valamit, amit a szívéhez szoríthat.

Ő, a beszélő nagyon is tisztában volt vele, milyen gyalázatos ez a felszólítás, és a király is tudta, elvörösödött, természetes lovagiassága föllázadt, de azután mégis fölvette az ölelet a földről és odanyújtotta az egykor szeretett asszonynak, olyan teljesen, olyan jóvátehetetlenül hatalmába került már a másíknak! És most kellett volna jönnie annak a pillanatnak, amikor a kétségbeesett asszony elhárítja az ölelet! De semmi ilyesmi nem történt: a marquise a diadal utolsó cseppjéig kipróbálhatta hatalmát! Kettős hatalom volt ez: a győzelem egykori vetélytársnőjén, és a győzelem ellenálló királyi szeretőjén. Pontosán emlékezett még, hogyan merevedett meg maga is egy pillanatra szavainak eredményétől. De azután pillantása megint vetélytársnője reszkető kezeire esett: nem, az nem hajította el az ártatlan állatot, megcirógatta az ölelet puha bundáját. Hiába kereste arcán a marquise a harag pirját, vagy az omló könnyeket! Végső büszkeség volt-e ez a szenvtelenség és könnytelenség, vagy a kétségbeesett fájdalom merevsége? Nem tudta, csak azt az egyet tudta: sohasem sikerült ezt a halvány, csendes asszonyt könnyre fakasztania. Talán ma sikerül?! Érezte, hogy akárhol, akármilyen körülmények között is, találkozik az egykori vetélytársnővel, annak jelenléte mindig ugyanazt a gonosz hajlamot ébreszti föl benne. És most feledve volt minden, ami idevezette, nem érzett mást, mint azt: elviselhetetlen még a gondolata is, hogy vetélytársnője kitalálhatja látogatásának rettenetes okát.

— Igen, van egy kívánságom, La Vallière asszony, — mondotta gyorsan, — azt szeretném tudni, mi készítette akkor, mikor a király öleletét a szívéhez szorította? Gyakran gondolkodtam ezen, de sohasem találtam feleletet. — A marquisnak úgy tűnt, mintha a rács mögött álló alakon halk reszketés vonulna végig, de máris hallotta a tökéletesen nyugodt hangot: — Nem vagyok már többé La Vallière asszony, hanem csak az Isteni Könyörtelenségről nevezett szegény nővér — csak ezt szabad kérdeznie, Montespan asszony, nem amazt!

— De én nem ezt kérdezem, — szakította félbe a marquise, — én a király egykori szerelmesét kérdezem, mi mozgatta önt akkor, egyáltalán,

mi indította arra, hogy vetélytársnője közelében maradjon? Miért nem hagyta el az udvart, miért nem takarította meg magának ezt a vereséget?

Megint úgy látszott, mintha az apáca el akarna menekülni. De már válaszolt is, kínos mozdulattal: — Ó Montespan asszony, hogy kérdezheti ezt? Nem menekültem-e akkor kétízben is kolostorba és nem hozatott-e vissza a király? Nagyon jól tudja, hogy kívánta jelenlétemet az udvarnál.

— Tudom, La Vallière asszony — szakította félbe a marquise, — jelenléte az udvarnál azért volt szükséges, hogy csalódásba ejtse férjemet a király kapcsolatairól. De nem nyújtott-e éppen ez a királyi kívánság szívesenlátott ösztönzést önnek, hogy elhagyja az udvart — arra célzok, nem nyújtott-e önnek alkalmat, hogy leleplezzen férjem előtt? Hát igazán nem csábította az, hogy ilyen nehézséget okozzon nekem?

A kármelita nővér hangján most először reszketett át valami könnyű izgalom. — De hát meg kell értenie, Montespan asszony, hogy a király kívánsága nekem parancs volt. Ön nem ugyanígy érezte?

Szavai ütésként érték a marquise büszke szívét, s az nyomban fölágaskodott. — Nem, én nem voltam eléggé gyermekes, mint ön, hogy ilyen futó érzelmekre hagyatkozzam — mondta fennhéjázóan. Utolsó kísérlet volt ez a másik megsértésére. A kísérlet célját tévesztette.

— Igen, hát akkor persze, akkor ebben a pillanatban csak sajnálhatom önt — susogta La Vallière.

A marquise fölpattant: Mit jelentett ez a sajnálat? Tudott már a másik valamit az ő bukásáról? Ilyen gyors lábakon járt-e a párizsi pletyka? Nem sikerült-e elrejtienie szörnyű titkát a világ elől?

— Élvezze hát a diadalát, hogy sajnálhat, La Vallière asszony — mondta kihívóan.

— Én nem élvezek többé diadalokat — viszonzta nyugadtan az apáca, — az én számomra már csak az isteni Könyörületesség diadala létezik, nem tartozom többé ahhoz a világhoz, amelyről ön beszél.

— De mit érzett akkor, amikor még ahhoz a világhoz tartozott, — tartott ki makacsul a marquise, — mit érzett akkor, amikor még fiatal volt és szomjazta az életet? Mi adott önnek akkor erőt, hogy elviselje vereségét? Nem a mai vezeklőt kérdezem, hanem a király egykori szeretőjét.

— Téved, Montespan asszony, — válaszolta az apáca, — a vezeklő, akire gondol, akkor állt ön előtt, amikor látszólag még körülfogta a világ fénye. Nem a kolostor, a világ volt az én bűnhődésem igazi színtere. A kolostor a béke helye és a kegyelemé. A bűnökért, amelyeket a világban követünk el, a világban is bűnhődünk, és — tette hozzá nagyon halkán — a világ előtt is. Az én bűnöm nyilvános volt, azért bűnhődésemnek is nyilvánosnak kellett lennie. — Abbahagyta, azután ismét megszólalt, nagyon halkán, de nagyon szilárdan: — Ön maga volt, marquise, bűnhődésem eszköze. Isten választotta ki annak. Öntől szenvedtem el mindazokat a kínokat, amelyeket én magam okoztam a királynénak. Isten igazságossága állt az utamba önben. Az a megaláztatás, amelyet készített nekem, jótétemény volt lelkemnek, amit anélkül vitt végbe, hogy tudta volna. És amikor azt hitte, hogy a legkeservesebben megbánt, valójában ön volt az, aki megtisztított; ön maga volt Isten eszköze rajtam, márkiné asszony. Bárcsak önnek is áldására válnék, amit velem tett, bárcsak Isten könyörülne önön, amint rajtam megkönyörült!

A marquise lélegzetviassafojtva figyelt az apáca szavaira. Az az érzés fogta el: ezért a szóért jött ide. Mély, csodálatos megmozdulást érzett bensejében, mintha az örökre elveszettnek hitt kegyelem még egyszer feléje

akarna hajolni. Olyan pillanat volt ez, mint azelőtt néha, mikor a pap a gyónásban feloldozta — ő, akkor milyen kicsiny! — bűneitől. Igen, valaha ő is jámbor volt és hívő! Hirtelen úgy tűnt a marquisenak, mintha vetélytársnőjének rendíthetetlen szelídsege és türelme, amely őt bűnre ösztökélte, valójában a kegyelem egyetlen nagy felajánkozása lett volna számára. És most egyszerre megint egészen világosan állt előtte, miért jött ide? Elfogta a halálfélelem lelkének megmentéséért! De nem volt-e máris késő? Nem, nem volt késő, csak bele kellett kapaszkodnia vetélytársnőjének éppen most hallott szavába, csak be kellett ismernie jövőtelének okát. Egészen erőt vett rajta a kényszerítő érzés: most kell megragadnod a kegyelmet, most vagy soha, egészen világosan hallotta bensejében ezt: most vagy soha, nem szabad megvárakoztatnunk a kegyelmet! És máris előtte álltak mindazok a pillanatok, amikor sötét útjain meghallotta a szót: mentsd meg magad, még mielőtt késő, mert eljön a „Már késő!” Most vagy soha, most vagy soha! Még egy pillanatig késlekedett, de ez a pillanat végzetes volt, már átlépte a felkínálkozott mennyei türellem végső mértékét, a következő pillanatban már ismét felágaskodott benne a gonosz hajlam, a vágy, hogy megsértse a másíknak ezt az angyali türelmét, amelybe úgylátszik az isteni türellem burkolózott bele. És most már érezte azt is, hogy átlépett egy határon, de ez nem töltötte el többé félelemmel, hanem egyenesen mámoros elégedettséget szerzett neki, mintha most végre teli kortyokban élvezhetné, amit egykor csak tökéletlenül élvezett. Lassan, minden szót belső diadallal hangsúlyozva mondta: — Az ön bűnhődése, La Vallière asszony, drága volt nekem: ha én önnek a kegyelem eszköze voltam, akkor ön meg az én romlásom eszköze volt. Az én számomra azért nincsen bocsánat többé, mert ön a bocsánat boldogságát élvezte. Sohasem gondolt arra, hogy jelenléte az udvarnál kétségbeesésbe kell, hogy kergessen engem? De persze olyan jámbor személyek, mint ön, nem foglalkoznak ilyen megfontolásokkal. Hogy is tennék, hiszen folyvást a saját lelkük üdvösségével vannak elfoglalva...

Az elfátyolozott alak a rács mögött elhárítólag emelte föl a kezét: — Nem, nem úgy van, Montespan asszony, nem úgy. Miért lett volna az, hogy én kegyelmet nyertem, az ön végzetévé? Inkább nem vigasz-e ez önnek? Ön ugyanazokat a bűnöket követte el, mint én, amikor megadta magát a király szenvedélyének: testvérek voltunk a bűn útján, testvérek leszünk az isteni könyörületesség útján is.

— Honnan tudja, hogy ugyanazokat a bűnöket követtem el, mint ön? — kérdezte gőgösen a marquise. — Ó, maga sohasem fogta föl az én viszonyomat a királyhoz!

— De igen, Athénaís, fölfogtam, — mondta a kármelita nővér nyugodtan, — az ön csodálatos szépsége vívta ki rajtam a győzelmet — senkidem szemlélhette önt elragadtatás nélkül. — A marquise egy pillanatig átadta magát a diadalérzetnek, mikor az egykori vetélytársnő ilyen irigység nélkül adózott szépségének, azután azonban különös, szinte titokzatos kifejezés ült ki az arcára, mintha ellenállhatatlan kedvet érezne megrémíteni a vele szemben állót, Lassan, minden egyes szót csaknem ünneplésen hangsúlyozva mondta: — Nem, Luise, nem a szépségem volt az, ami a királyt meghódította; hanem valami egész más: tudja maga, mi az a fekete mise?

A kármelita nővér összerándult, egy szónak sem volt ura, kezét szívére szorította.

— Jó, szóval tudja, Luise, — folytatta Montespan asszony, — hogy is ne tudná? Az egész világ beszél a „Chambre ardente” pöréről, amelyet

a király indított meg, hogy az úgynevezett „bölcshasszonyok” tevékenységének véget vessen. A fogságba vetett La Voisin asszony nevét mindenki emlegeti és azt a kis házat is a külvárosban, ahol kártyát lehetett vetetni és megvásárolni a veszedelmes port, amely kívánság szerint szerelmet vagy halált okozott. De biztosítom, nincs ezen a házon semmi szörnyűség, amint ott áll csinos, jólápolt kert közepén. A ház belsejében is minden takaros és tiszta, a szobák falain barátságos tapéták, még néhány szentkép is. Mért ne: La Voisin, a ház lakója, jóra való asszony volt, s nem valami sátáni szerető állt az oldalán, hanem egy derék, kicsit együgyű férj. Minden teljesen józanul ment, mint akármilyen más kereskedelmi ügyletnél. Az ember megrendelte az óhajtott fekete misét, megadta az átkokat, a kívánságokat is, amelyeket a papnak bele kellett foglalnia, kiszámították és megfizették az árat, a megkövetelt áldozatért is, sőt annak kereszttségéért is, mert La Voisin nem tűrte, hogy keresztetlenségül gyilkolják meg a gyermekeket. Maga elrémül, Luise, de jószágos ég, mit jelentett a halál ezeknek a kicsiny, többnyire törvénytelenül született lényeknek? Valószínűleg nehéz élettől óvta meg őket. Egy nyisszantás, egy sóhajzás, és túl voltak mindenben. — A marquise megállt Ő volt-e az, aki az imént beszélt? Hogy jutott ehhez a beismeréshez? Nem határozta-e el ennek a beszélgetésnek a kezdetén, hogy nem szellőzteti szörnyű titkát? Volt itt valaki, aki akarata ellenére kiprészelt belőle a vallomást? És ki volt az? Csak egyvalaki lehetett, éppen az, akinek ezeket a borzalmas miséket bemutatták. Elnémult, hirtelen rémület rázta meg, de nem volt képes hallgatni: a láthatatlan jelenlevő megint úrrá lett a hangján.

— Nos, mit mond most, La Vallière asszony — hallotta szinte fennhéjázóan a saját kérdését —, mit mond most? Arra gondolok: mit tart most arról a kegyelemről, amit állítólag én segítettem magának megszerezni? Az előtt azt mondta, Isten eszköze voltam magán, de megkérdezte-e már magától, kinek az eszköze volt maga rajtam?

Az apáca késlekedett a válasszal, mintha nem értette volna meg világosan, mire céloz a másik. Azután egyenes, szép tartása hirtelen megingott. Úgy látszott, mintha alakja elveszítené lába alól a talajt, hogy annak a félelmetes bűnrészességnek a szakadékába süllyedjen, amellyel vétegytársnője vádolta.

A marquise lélegzetfojtott feszültséggel figyelte. Semmi kétség, itt egy ember felriadt mély, látszólag érinthetetlen nyugalmából, itt egy megvigasztalódott lelkiismeret tehetetlen rémületre ébredt, itt valami szét-törni készült, amibe egy lélek rendíthetetlenül kapaszkodott. Valóban, a marquise elégedett lehetett vallomása hatásával!

De már ismét felcsendült ez az ijesztő, sajátmagának egyáltalán nem engedelmeskedő hang: — Ugy-e Luise, — mondta ez a hang, — ugy-e ezt nem gondolta, hogy egyszer még egy fekete misén vesz részt? Istenem, hiszen maga olyan leírhatatlanul ártalmatlan volt. Mi mindent nem vett magára, hogy megnyugtassa a lelkiismeretét. Hisz ez a lelkiismeret volt a bálványa! Hogyan hízelt neki, kicsoda párnákat rakott a feje alá! Igen, már akkor megpróbált a kolostorba menekülni, csak hogy biztosan tudta, hogy a király visszahozza. Hát sohasem ötlött az eszébe az a gondolat, hogy ennek a játéknak a végsőkéig kell engem hajszolnia?

Az apáca most minden tagjában reszketett, de még mindig nem tudott kiejteni egy szót sem. Eközben a marquise folytatta: — Emlékszik-e még arra a kínos utazásra, amit a királynéval együtt kellett megtennünk ugyanabban a kocsiban? A kíváncsian odatóduló nép szemtelenül „a há-

rom királyné”-nak nevezett bennünket. Magát, Luise, kevéssel azelőtt hozták vissza legmagasabb parancsra a kolostorból. Szomorúnak és zavartnak látszott, a jószívű királyné igazi szomorúságnak tartotta ezt és részvételt volt maga iránt — ő, ez a kicsiny, jelentéktelen asszony, ez bedőlt a maga állítólagos bűnhődésének, akár az egész világ! — Miért is ne: hiszen a király ugyancsak megkönnyítette neki. Ő, akkor jól játszott a szerepét, ő, a napkirály! Persze nem vette komolyan a maga könnyeit, de mindenáron azon fáradt, hogy fölszárítsa őket! Minden alkalommal, amikor nagyszerű, uralkodói tartásával a kocsinkhoz lovagolt, odadobott önnek egy-egy varázslatos tréfás szót; azt mondta, ön az a szerencsésen újból megfogott szép madár, akit nem akar nélkülözni az udvarában. Ezek a szavak csak arra voltak szánva, hogy megcsalják a férjemet. Tudja, hogy Montespan úr éppen akkor jelent meg ismét Párizsban, izléstelen módon gyászba öltözve éppen elhalt hitvese miatt. Én jól tudtam ezt, és maga is tudta. Ő nem, maga nem ringatta csalódásba magát, mint a kis királyné! De még a múlt komédiája, a rég leáldozott napnak ez az eltévedt sugara is életének tartalmát jelentette. Nem volt más tartalom az ön számára! Hát értse meg végre, ha azt mondom: ez az állítólagos bűnhődés volt a valóságban végső boldogsága. Azért maradt az udvarnál, mert egyszerűen nem tudta kiszakítani magát a király közelségéből! Még akkor is, mikor már elhagyta, létének kiteljesedése maradt! És én ne féltém volna egy ilyen boldogságtól? Nem érti hát, hogy még szerelmének tehetetlenségében is vetélytársnóm maradt?! Akkor, az után az utazás után rendeltem meg az első fekete misét — a maga műve volt! Vagy talán azt hiszi, amit az egész világ, hogy csak a rossz példa jelenthet kísértést? Ó, La Vallière asszony, maga csak a kicsiny, mindennapi vétkeket ismeri. Az igazi, a nagy, a démoni bűnre éppen az erény vagy a szépség láttán gerjedünk, ami belőlünk hiányzik!

Elakadt, hiszen nem tanúskodott-e ezekkel az utolsó szavakkal ő maga mellett, hogy a vetélytársnó ártatlan a fekete misékben? Nem játszott-e itt a Láthatatlan valami raffinált, gonosz csínyt? Ha így is volt, La Vallière asszony nem volt képes észrevenni előnyét. Ez a finom lélek, amikor kiszakították minden elképzeléséből a bűnhődésre és a lélek megmentésére vonatkozólag, kolostori békéjének egész menedékéből, sőt magába a kegyelembe vetett reményéből is, egészen elveszítette önuralmát; első ízben lázadt fel megkínzott szíve kegyetlen vetélytársnője ellen. — Megfosztott engem a király szeretetétől, — rebegte nagynehezen, — most megfoszt az Isten kegyelmétől is. Menjen, távozzék, marquise, nem tudom tovább elviselni a jelenlétét...

Montespan asszony röviden, élesen fölnevetett. — Azt akarja, hogy menjek, Luise, — hallotta a saját hangját, — de hová? Nyilván a pokolba. Azt gondoljam-e, hogy majd fölajánlja nekem a helyét a mennyországban, miután én a magamét a maga hibájából elvesztettem?

— Nincs helyem a mennyországban, amit felajánljak, — suttozta a kármelita. Tehetetlen borzadályban reszketett, úgy érezte, mintha valaki letépne egy fátlyat a lelkéről, felszakítana egy ajtót, amely lelke legbelső termeibe vezet. Ezekről a szobákról nem is tudott, nem hogy valaha is átlépte volna a küszöbüket.

— Ó Istenem, Istenem — lehelte. — Vannak hát elkövetett bűnök, amelyekről mitsem tudunk és mégis a mi bűneink? Vannak hát bennünk titokzatos térségek, ahol senki sincs többé egyedül? Mert hiszen mindaz, amit a kegyetlen vetélytársnő állított, igaz volt. Mikor elhagyott szertető léte az udvarnál maradt, az nem vezeklés volt, hanem valóban

végző boldogsága. Egyszerűen nem tudta kiszakítani magát a király közelemből, még akkor is, amikor kegyetlenül eltaszította magától, ő maradt életének értelme és tartalma. Úgy, mint egy drága rózsajaljjal teli edény még akkor is illatot áraszt, ha már rég széttört.

Es most mintha megegyeszer felsugárzanék a királyi termék minden gyertyája, feledhetetlen szavak csengtek La Vallière fülébe. Nem, nem, semmi sem volt feledve, semmit sem lehetett elfeledni soha. Semmi vélt vezeklés nem tudta meg nem törtéنتté tenni a történeteket, minden érvényes és jelenvaló maradt a napok végezetéig és a mindentudó Isten ítélőszékéig. Előtte sem lesz Luise de La Vallière a megtisztult vezeklő, aminek tartotta magát, hanem a változatalnúl — ha bűnösen is — szerető nő, igen, csak a szerető nő. És most összetört a végző, jámbor biztosíték: szeretetének tudata, amelybe menekült. Összetört, mert ez a semmi határhoz nem kötött, semmi fájdalomtól meg nem rendülő, változhatatlan végző boldogság, ez kergette vetélytársnőjét halálos bűnbe, azokba a félelmetes mágikus misékbé, amelyekkel megvásárolta a király szenvedélyét: megnyílt előtte a szakadék egész mélysége, saját magának összekapcsolódása vetélytársnője vétkével, látszólag hiánytalan láncszemenken át.

Mintha a marquise gáttalan zokogást hallott volna az apáca fátyla mögöl. Elérte-e hát végre célját? Sikerült-e neki könnyekre fakasztania vetélytársnőjét? Igen, elérte. Örült vágy fogta el, hogy lássa is. — Hadd lássam az arcát, Luise — mondta hirtelen. A következő pillanatban megbánta kívánságát, úgy visszaborzadt annak arcától, akit ő kergetett a kétségbeesésbe, mintha abból saját kétségbeesésének tükörképe tárulna elé. De a kármelita már fölemelte fátylát. Főnöknője parancsát követte-e ezzel, hogy teljesítse egykori vetélytársnője minden kívánságát, vagy erőt vett rajta a vágy, hogy ezzel a látvánnyal lefegyverezze kegyetlen ellenfelét? Nem tudjuk, mi ment végbe Luise de La Vallière-ben. Csak azt tudjuk: fölemelte arcáról a fátylat, arcát elárasztották a könnyek.

A kolostorban később az a legenda terjedt el, hogy Luise de La Vallière, vetélytársnője szörnyű vádjainak hallatán egy pillantást akart volna vetni a falon függő feszületre és így egyesülni a helyettesítő szenvedés misztériumával; de ez elszietett és túlságosan egyszerű magyarázat. A valóságban Luise ebben a pillanatban egyáltalán nem volt képes erre az egyesülésre, hiszen még mindig védekezett a vetélytársnő igazságtalan vádja ellen. És mégis, ha nagyon gyöngén és emberi tökéletlenséggel is, ennek a misztériumnak távoli képmása volt. A marquise egy pillanat alatt fölismerte. Menekülni akart, mint azelőtt, a székesegyházban a tabernákulum előtt, de nem volt rá képes többé: az, aki az előbb hatalmába kerítette a hangját, ismét úrrá lett a testén. Anélkül, hogy mozdulni tudott volna a helyéről, tagjai rettenetes, torz görcsbe rándultak. Ugyanakkor az öröklámpa fénye nyugtalanul kezdett vibrálni, mintha valami szellemi, képzelmet észre nem vehető sötétség tört volna be a terembe. A marquise képmelét megint átvillant a louduni megszállott gondolata. Azután hirtelen hangosan felkiáltott, és mintha egy láthatatlan ököl lökte volna, a beszélőrács kovácsoltvas rúdjaira dobta magát.

— Mentsen meg, Luise, — zihálta —, mentsen meg, elveszett ember vagyok, most és mindörökre kárhozott! — Úgy rázta a rács rúdjaait, mintha szét akarná törni, hozzáverte a homlokát, úgyhogy szép, most teljesen összetépett arca vérzett, vonaglott a fájdalomtól, de ennek semmi köze sem volt a külső sebhez.

És most ismét fölmerül a kérdés: Mi ment végbe Luise de La Vallière-

ben? Csak azt tudjuk, hogy nem nyújtotta kezét, — mint a jámbor klostori legenda állítja —, kétségbeesett vetélytársnője felé, hogy a boldogtalan borzalmas görcsét leosillapítsa, hanem annak a keze kapott most utána. A megszállottnak valószínűtlen erejével sikerült Montespan asszonynak átszorítania kezét a rács rúdjai között, és megkapaszkodnia az apáca tehetetlen kezébe. Ez, amikor hozzáért, a rémület halk kiáltását hallatta; de máris érezte, hogyan hagy alább a másik görcsös rángatózása. És most következett a marquise megrendítő gyónása.

— Ó, hogy gyűlöltem ezeket a kezeket, — dadogta, — hogy gyűlöltem! Még akkor is, amikor olyan türelmesen csinostítottak engem, még akkor is, amikor a király ölebét ölelgették, gyűlöltem őket, és most ez a kéz a végső reményem! — Hajszoltan, egyenként ejtette ki a szavakat, mintha egy már eltűnt célt kellene valahogyan mégis elérnie. Azután hirtelen, mintegy lélegzet fogytán megtorpanva: — De nem, nem lehet a végső reményem, nem lehet az! Ó, Luise, még nem tud mindent! Azoknak a fekete miséknek nemcsak Louis szerelmét kellett kieszközölniök, hanem a maga halálát is! Igen, az életére törtem, La Vallière asszony. Csak éppen az ördög, amikor magáról volt szó, nem állt szolgálatomra, hanem La Voisin értett őfelsége a Gonosz hangulataihoz. Ha megtagadott valamit, segített a jóakarátának. Ó, neki csodálatos receptjei voltak, és sok magasállású személyiség él Párizsban, aki ezt fölhasználta. Emlékszik még egy bizonyos fehér porra, amit állítólag az orvos küldött önnek, amikor nemsokára közös útunk után megbetegedett? A szobalánya könnyek között vallotta be nekem, hogy ön visszautasította. A jó lélek azt hitte, hogy nem akar meggyógyulni, hanem a szeretett király közelében meghalni. Csak a szerelme mentette meg akkor. De egy ember életére törni alapjában véve már gyilkosság, hiszen mindaz, amit bensőnkben és a magunk kezével előkészítünk, alapjában véve már itt is van... Minden már régóta itt van, mielőtt itt van.

És most a királyi udvar minden azelőtt felgyúlt fénye mintha megint kialudt volna, valami távoli, kísérteties világosság jelent meg, akár csak a pokolból szabadult volna ki egy láng, s az táncolna démoni fénnel annak a kis külvárosi háznak csinos kertjében, amelyről a marquise beszélt. Keresztülkigyózott a stílusos tapétákkal és szentképekkel díszített barátságos szobákon, villámként világította meg a fekete misék sötét oltárait és a méregkeverőnő tisztára takarított konyháját; keresztültévelygett magasállású hölgyek palotáin, a bűn titkos lépcsőin, gúnyosan táncolt a tiszteletreméltó párizsi polgárok utcáin, amelyeken a romlás szolgálói vitték végig halálos rakományukat, elhatott egészen a királyi trón lépcsőjéig. A marquise nem mert a kármelita nővérré pillantani, de rémülete kárbaveszett, mert Luise de La Vallière számára a saját élete elleni merénylet csak csekély jelentőségű volt. Hirtelen azonban mintegy vilámsújtottan rándult össze. — Az Isten szerelmére, Athénaís, tud a király ezekről — ezekről a rettenetes vallomásokról?

A marquise megsemmisítően sötét pillantással nézett a nővérré. — Igen, Louis mindent tud — mondta hidegen. — A bevádoltak a kínpadon elárulták a nevemet, komornámot szembesítették a tanúkkal, akik föismerték benne a követet köztem és La Voisin között. A „Chambre ardente” törvényszékét kötelezték, hogy közölje a királlyal ezeket a vallomásokat.

Semmi felelet. La Vallière minden tagjában reszketett, mert csak most értette meg: azt a fájdalmas boldogságot, hogy az udvarnál maradhatott, nemcsak vetélytársnőjének romlása, hanem a korona megsértése, a szeretett király szörnyű megalázása árán vásárolta meg!

— Tehát Louisnak is bűnhődnie kellett azért, amit a királyné ellen vétett, — mondta végre nagynehezen, — de kicsoda szörnyű bűnhődést mért ön rá! Ön, az az asszony, akit ő olyan magasra emelt, mint senki mást, gyermekeinek anyja, akiket Franciaország törvényes fiaivá és leányáivá tett! Ó, ha szerette volna a királyt, ha szerette volna, akkor sohasem került volna sor ezekre a fekete misékre! Mert az ördögnek csak annyi hatalma volt, amennyit ön biztosított neki: a királyig nem ért el semmiféle fekete mise, csak az ön szeretet nélküli szíve!

Montespan keze most erőtlenül lehanyatlott; a feneketlen kétségbeesés pillantásával nézett vetélytársnőjére.

— Luise, miért van csak a király iránt részvétellel, irántam pedig nem? — suttogta. — Nem vagyok-e ezerszer nyomorultabb nála? Ó, őt a korona fényéért való gond minden fájdalom fölé emelte! Látnia kellett volna, hogyan állt előttem utolsó beszélgetésünkkor, megközelíthetetlen, bírói kegyelmező tartásában, mintha sohasem feküdtem volna a karjában! Ó, Ofelsége kegyelme borzalmas, ha a koronáról van szó! Bizonyos, hogy miattam szüntette meg a törvényszéket, végét vetette a pörnek. A vádlottak, sőt mindenki, aki csak véletlenül is tudott a perről, biztos őrizetben tűntek el, az iratokat elégették a királyi dolgozószoba kandallójában, mert a legkeresztényebb király első udvarhölgye nem lehet bűnöző! De kicsoda árat kell ezért fizetnem! Igen, Ofelsége kegyelme kérlelhetetlen, ha Franciaország koronájáról van szó! Mint ahogy önnek, az eltaszított szeretőnek egykor az udvarnál kellett maradnia, hogy ez csalódásba ejtse a férjemet, úgy kell nekem is ott maradnom, hogy csalódásba ejtsem a népet és a társaságbelieket, ha netán valami gyanú szivárgott volna ki. Annak kell látszanom, aki már nem vagyok többé, azt kell játszanom, aki egykor voltam, éppen úgy, mint valamikor önnek a „három királyné” kocsjában még a szeretett asszonyt kellett játszania, pedig már régen az elhagyott volt! De ami az ön számára végső, talányos boldogságot jelentett, az nekem a végső kín, hiszen önnek olyan nagyon igaza van: én sohasem szerettem Louist, és ő sem szeretett engem soha, csak kívánt, mert az ördög megadhat mindent, csak szeretetet nem; mindig újból csak az a hatalmam volt meg itt, amit egy-egy fekete mise adott. Ó, Luise, a hatalom az ördög tulajdonképpeni adománya! És én megittasodtam ettől a hatalomtól: megengedhettem magamnak, hogy egyáltalán ne legyek tekintettel a királynéra, mint ön — mit érdekeltek engem az ő könnyei — a Napkirály, aki előtt ott hajlongott fél Európa, meghajolt előttem! És mégis, esküszöm önnek, Luise, és ha még szabadna Istent tanúságul hívnom, ő is megerősítené, hogy semmit sem irigyeltem olyan keservesen öntől, mint a szerelmét. — Megállt, azután alig érthetően mondotta: — És irigylem a szerelmét még ebben a pillanatban is, mert azért sok megbocsáttatik önnek, de nekem semmi sem bocsáttatik meg mindörökre.

És most megint mintha láthatatlan szellemi sötétség tört volna be a szobába és az egymás felé vivő gondolatok végső keskeny ösvényeit is határtalan elhagyatottságba borította volna. De már ismét hallatszott Montespan hangja, most egészen összetörten, mintha egy kétségbeesett segélykiáltás törne magának utat a vígasztalan magányosságán át: — Igen, irigyeltem a szerelmét, Luise, de ennek a szeretetnek angyali türelme volt az is, ami végső reménységképpen önhöz kergetett. Csakhogy tévedtem: hiába akartam vállára rakni a terhetem, csak maga az isteni könyörületesség viselt idegen vétket, és ezt a könyörületességet mindörökre eljártottam. Az embereknél pedig nincs közösség bűnösök és igazak között.

És most már ne kérdezzük többet magunktól: mi ment végbe Luise de La Vallière-ben? — mert itt már igaza van a jámbor kolostori legendának: Luise de La Vallière egyesült Krisztus misztériumával, a helyettesítő szenvedéssel, de nem úgy, mint eddig szokta, hogy eközben csak a saját, tudatos bűneire gondolt. Hirtelen nem érezte többé azt a rémületes iszonyodást az idegen, akaratlan, erőszakkal rákényszerített büntől, hanem mintha bensejében ezeket a szavakat hallotta volna: Ha egy lélek nem tud hinni többé az isteni könyörületességben, akkor az embernek kell átvennie az isteni könyörületesség szerepét. De ehhez készen kell lennie arra is, hogy idegen bünt hordozzon a másikkal együtt.

Es most hirtelen egészen közömbösnek tűnt Luise de La Vallière előtt, bűnös-e csakugyan egykori vetélytársnője vétkében, csak azt tudta: amint a megváltás mindent összekapcsoló titok, úgy a bűn is mindent összekapcsoló titok, amely végső mélyeiben, súlyos, sötét tengerárként minden határon túlrad.

— De igen, Athénaís, van közösség bűnösök és igazak között, — mondta, — mert egyáltalán nincsenek igazak. Ha nekem öntudatlanul részem van az ön bűnében, akkor önnek is öntudatlanul része van az én szeretetemben, mert akkor... — akkor minden közös! Ez a szív, amelyet irigyel tőlem, az öné is, szeretete élethossziglan kíséрни fogja önt. Hadd maradjunk növérek, Athénaís.

A marquise ismét hosszú, sötét pillantást vetett az apácára, azután száraz szemébe könnyek szöktek, leperegtek szép, tépett arcán, mintha megkéssett tavaszi eső öntöznэ meg a már hervadt kertet. Egyszerre hangtalanul térdre roskadt egykori vetélytársnője előtt és lassan, majdnem ünnepelesen csókot nyomott az egykor oly keserűen gyűlölt kezekre. Azután fölemelkedett, fátylát könnyektől öntözött arca elé vonta, és mélyen lehajtott fejjel, hallgatva kiment...

GYERMEKKOR

*Kisfiú voltam és egy dombtetőn,
vizmosta porhanyó, agyagkaréjban
csodálatos szerszámokat találtam,
kőbaltát, kőárdát és könyilat,
fehéret, szürkét, sárgát, feketét...*

*Kik jártak itt? Tán játszó gyermekek,
s azok csiszolták hangya-szorgalommal?
S mért hagyták itt elszórva, hanyagul
nehéz munkájuk csillogó gyümölcsét?*

*Kik jártak itt tegnap, vagy az imént?...
S egy őszöreg tudós toppant mögém:
— Ezekkel, látod öltek hajdanán,
fejcsont betört a súlyos kő alatt,
velő kiloccsant, és freccsent a vér
ahol a nyílhegy behatolt a bőrbe.
s üvöltve elrogyott egy ember, állat...*

*Hajdan... vagyis az ő gyermekkorában,
gondoltam, merthogy ősz volt, őszöreg,
s nyíl, balta ismerősen járt kezében,
maga faragta tán s csiszolta őket,
s valami véres, vad játék után
vad cimboraival csak ittfeledte
száz év előtt, hajdan, gyermekkorában?*

Jékely Zoltán